

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Skolgården

**Vuxnas uppfattning om skolgårdens betydelse för
grundskolan och hur den används**

Författare

Sara Vestergaard

Handledare

Lena Löfgren

Skolgården

Vuxnas uppfattning om skolgårdens betydelse för grundskolan och hur den används

Abstract

Syftet med arbetet är att undersöka skolgårdens betydelse för grundskolan och hur den kan användas. Efter att ha studerat litteratur om skolgården valde jag att göra en fenomenografisk undersökning. Målet med fenomenografi är att beskriva de kvalitativt olika sätt en grupp människor uppfattar ett och samma fenomen. Utifrån mitt syfte och metod valde jag att undersöka hur vuxna uppfattar skolgårdens betydelse och hur den kan användas. Jag har intervjuat fem stycken personer med olika anknytningar till skolgården, två lärare, en landskapsarkitekt, en rektor och en projektledare på en Barn- och ungdomsförvaltning. Fyra olika kategorier framkom i min analys av intervjuerna, vilka var: lek, fysisk aktivitet, undervisning och olika miljöer. Lek, fysisk aktivitet och undervisning är olika användningsområden på skolgården medan olika miljöer är något som påverkar dem alla. Utifrån de olika kategorierna framkommer respondenternas skilda uppfattningar att se på skolgårdens användningsområden.

Ämnesord: fysisk aktivitet, lek, skolgård, undervisning, fenomenografiks undersökning

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	s. 5
1.1 Syfte.....	s. 5
1.2 Uppsatsens disposition.....	s. 5
2 Litteraturgenomgång	s. 7
2.1 Skolgårdens historik.....	s. 7
2.2 Olika miljöer.....	s. 9
2.3 Skolgården i undervisningen.....	s. 9
2.4 Skolgården – en plats för lek.....	s. 11
2.5 Fysisk aktivitet.....	s. 11
2.6 Skolutvecklingsprojekt	s. 12
2.6.1 Gröna skolgårdar.....	s. 13
2.6.2 Skolans uterum.....	s.13
2.6.3 Movium.....	s. 13
3 Metod.....	s. 14
3.1 Problemprecisering.....	s. 14
3.2 Val av metod.....	s. 164
3.3 Etiskt övervägande.....	s. 15
3.4 Datainsamling	s. 15
3.4.1 Urval.....	s. 15
3.4.2 Genomförande.....	s. 16
3.5 Analysmetod.....	s. 16
3.6 Resultatets trovärdighet.....	s. 17
4 Resultat.....	s. 18
4.1 Utveckling av resultat.....	s. 20
4.1.1 Olika miljöer.....	s. 20
4.1.2 Undervisning.....	s. 21
4.1.3 Lek.....	s. 21
4.1.4 Fysisk aktivitet.....	s. 22
5 Diskussion.....	s. 23
6 Sammanfattning.....	s. 26
Referenser.....	s. 28

1 Inledning

Under min utbildning på Lärarprogrammet, Högskolan Kristianstad har jag besökt flera olika skolor och förskolor och mitt första intryck av dem är den omkringliggande utemiljön. Under större delen av dagen ligger skolgården öde och det är endast under rasterna som den fylls av barn, liv och rörelse. Mina erfarenheter från den verksamhetsförlagda delen av utbildningen säger att lärare endast vistas ute på skolgården när de är schemalagda som rastvakter och elever endast vistas ute när det är rast eller möjligtvis på gymnastiklektioner under årstiderna vår och höst. Dock finns det undantag, guldhistorier som berättar om lärare som själv väljer att vara ute bland elever, leker med elever, pratar med dem, tittar på dem när de spelar fotboll eller hoppar hage. Det finns även de lärare som ser skolgården som en del av skolan och en del i undervisningen.

Jag har funderat kring om skolan låter elever vara med och påverka sin skolas utemiljö, eller om skolgården blivit en bortglömd resurs. Min första termin besökte jag en skolgård i centrala Lund. Med hjälp av ett skolgårdsutvecklingsprojekt hade elever, personal på skolan och föräldrar gjort om en grå asfaltgård till en gård full av växtlighet, vatten och gräsmattor, en gård full av liv och rörelser för både människor och djur. Att se en skola mitt i stan förvandlas till en härlig oas full av grönska väckte en tanke inom mig om att alla skolor borde vara utrustade med en grönskande skolgård, en skolgård som kan användas till mer än raster. En skolgård som främjar rörelse, rekreation och som kan utnyttjas i undervisningen.

Genom dessa erfarenheter väcktes intresset för skolgården.

1.1 Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka vad skolgården har för betydelse för grundskolan och hur den kan användas.

1.2 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad i sex avsnitt. I första avsnittet finns en inledning och syftet med arbetet. Därefter följer en litteraturgenomgång där jag valt att fokusera på historik, olika miljöer, undervisning, lek, fysisk aktivitet och olika skolgårdsutvecklingsprojekt. Jag visar här olika

författares tolkningar sammankopplat med olika forskningsresultat. Efter litteraturdelen kommer ett metodavsnitt. Här förklarar jag mitt val av metod, min problemprecisering, hur jag gjort min datainsamling, mitt urval och mitt tillvägagångssätt. Metodavsnittet följs av en resultatdel, en diskussionsdel och till sist en sammanfattning.

2 Litteraturgenomgång

Skolgården är den omkringliggande miljön runt skolan. Olsson (1995) jämför skolgården med ett visitkort, det vill säga att skolgården fungerar som ett ansikte utåt. Skolgårdar är exempel på en miljö som utvecklar både lärande och lek. Axelsson (2003) skriver att genom låta elever vistas utomhus får de starkare upplevelser än om de skulle vara inomhus. Barn har starkare minnen från utomhusmiljöer än inomhusmiljöer. Olsson (1995) menar att om elever ska lära sig tycka om miljön måste platsen få en betydelse, stor vikt ligger då i att se till barns önskemål. Barn och vuxna upplever nämligen sin omgivning olika, vuxna använder skolgården med ögonen medan barnen använder den med hela sin kropp.

NCCF, Nationellt centrum för främjande av fysisk aktivitet hos barn och ungdom, menar att skolan ska vara en plats där lek, lust, rörelse, hälsa och lärande förenas. Skolgården kan vara en utmärkt plats för detta. Myndigheten för skolutveckling (2005) menar att skolan behöver en skolgård som stimulerar till aktiviteter. Skolgården ska vara en resurs för lärande och utveckling. Vi kan redan här se att skolgården kan och ska fylla många olika funktioner. Jag har valt att först ge en genomgång av skolgårdens historik. Därefter går jag in på aspekterna: olika miljöer, undervisning, lek och fysisk aktivitet. Litteraturdelen avslutas med några olika projekt som finns att tillgå om en skola vill ha hjälp med att utveckla sin skolgård.

2.1 Skolgårdens historik

Förr i tiden var det en självklarhet att varje skola skulle ha en skolträdgård ute på gården. I skolträdgården skulle elever få lära sig konsten att odla. Redan i den första svenska folkskolestadgan från 1842 stod det skrivet att elever skulle lära sig odla. Kyrkan var på denna tid folkskolans huvudman och trots bristande intresse för odling var odlingsverksamhet vanligt förekommande i skolan. Skolträdgårdar anlades i närhet till folkskollärares tjänstebostad och fick på så vis två syften: I skolträdgården skulle lärare undervisa elever i odling, men även dryga ut sin hushållskassa då lönen var låg. Föräldrar till elever motsatte sig dock detta. Elever skulle inte gå och arbeta i respektive lärares trädgård utan att få smaka skörden. 1869 kom föreskriften att elevers skolträdgård skulle vara skild från folkskollärares trädgård (Olsson, 1995).

Läroplanen från 1919 tog upp att genom en skolträdgård skulle elever få grundläggande kunskap om skötsel av en trädgård. Skolträdgården skulle även medverka till att skapa en kärlek till naturen hos elever. 1920 kom detaljerade anvisningar om vad en skolanläggning skulle innehålla (Koinberg, 1979).

- 1) Skolplantering för att ge en vacker inramning och lä samt förse undervisningen med åskådningsmaterial för naturstudier.
- 2) Skolträdgård som också bör omfatta avdelningar för blomsterodling, gemensamhetsodling av sådana köksväxter och bärbuskar, som inte kan odlas på de enskilda barnens jordlotter, samt plantskola och fruktträd.
- 3) Lärarens tjänsteträdgård, som bör vara avskild från skolträdgården och skolplanteringen. (ibid, s. 55)

Axelsson (2003) skriver att trots stor strävan slog inte skolträdgårdar igenom på grund av olika anledningar. En anledning var att flera lärare inte kunde leva upp till de höga krav som ställdes på undervisningen och skötseln. En annan anledning var att det under 1920-talet var oroliga tider med hög arbetslöshet vilket bidrog till ett kärvt ekonomiskt klimat. Under 1940- och 50-talet flyttade fler och fler människor in till städerna vilket ledde till att speciella lekplatser anordnades för barn att leka på. Detta ledde till att lekredskap även flyttades in på skolans område. Med tiden förändrades skolgårdens funktion. Under 1950-talet skulle plats för parkering finnas och skolgården började asfalteras då detta var enkelt att sköta. Asfalt ansågs även vara det bästa underlaget för bollspel. Skolträdgårdarna försvann helt på 1960-talet, mycket på grund av ett minskat försörjningsbehov men även då användning av skolträdgården som en pedagogisk resurs inte ansågs stor (ibid). Under 1980-talet infördes i läroplanen för grundskolan, Lgr80, om att undervisningen ibland kan flyttas utomhus (Skolöverstyrelsen, 1981). Dålig ekonomi låg nu till grund för att arbetet med att utveckla skolgården som en pedagogisk resurs stannade. På 2000-talet betyder hälsa, miljö och fysisk aktivitet mycket för många skolor. Strävan efter att elever runt om i landet ska ha en god skolgårdsmiljö är stor. Skolgården ska ses som en pedagogisk resurs, vilket kan medverka till att stimulera elevers ansvarstagande och utveckling (Axelsson, 2003).

2.2 Olika miljöer

Vad som är viktigt med utemiljön är att den skapar möjligheter till barns lek och rörelser, men inte hämmar och styr dem (Jonstoj, 1990). En skolgård bestående av en öppen asfaltyta ger inte elever så stor möjlighet att dra sig undan och finna en plats där de kan vara för sig själva. Etnologen Wendy Titman refererad i Olsson (1995) har genom forskning om hur barn uppfattar sin skolgårdsmiljö kommit fram till att barn upplever markens underlag olika. Asfalt uppfattas som hårt och farligt, vilket påverkar deras beteende till ett sådant medan en yta av gräs uppfattas som mjukt och leder på så vis till ett mjukare beteende mot varandra. Titman anser att en skolgård bör vara utformad med olika miljöer.

Genom skolgården, miljön runt skolan, skapar vi en vardagsmiljö för elever. Med skolgården läggs grunden för att få dem att vilja vara rädda om miljön (Olsson, 1995). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, Lpo94 säger att alla som arbetar inom skolan gemensamt ska få elever att visa respekt för vår gemensamma miljö (Utbildningsdepartementet, 1998). Susan Paget refererad i Björklid (2005) menar att skolgården är ett utmärkt exempel på att uppfylla läroplanens krav om behovet av att varje elev ska förstå förutsättningarna för en god miljö. Norén-Björn (1993) anser att utemiljön ger varierande intryck i form av växlande temperatur, olika intensitet och kvalitet på ljuset vilket skapar färgskiftningar under dagen och året. Markens olika strukturer medverkar även till att naturen är en rik miljö för sinnen. Detta innebär att miljön på skolgården och de växlande årstiderna, påverkar hur skolgården kan användas bland annat i undervisningen.

2.3 Skolgården i undervisningen

Lpo94 ger lärare friheten att själv utforma sin undervisning. Lärare ansvarar för den pedagogiska verksamhet som ska ge elever de bästa förutsättningarna till lärande. Kraven på undervisningen är många, dels ska lärare utgå från elevers erfarenheter dels efter samhällets krav och förväntningar. Dock finns det inte ett sätt eller en undervisningsmetod som motiverar alla elever för skolarbete och skapar en lust för att lära, utan en variation är att föredra. Lärares uppgift blir därför att försöka göra undervisningen meningsfull för elever att skapa lärandesituationer där elever ges tillfälle att utnyttja sin kreativitet och nyfikenhet (Ahlberg, 2001). Säljö (2000) menar att undervisningen inte helt kan bygga på elevers erfarenheter om lärandet ska ske i en institutionaliserad miljö, en miljö såsom han menar att

skolan är. Vidare står att läsa att elever lär olika i olika miljöer, huvudsaken är att rätt förutsättningar finns. Säljö anser att i skolan pratar vi ofta om världen istället för att agera i den. Vi använder oss till stor del av det skrivna språket i form av en lärobok, kommunikationen är således enkelriktad då ingen avsändare är närvarande. Elever får på så vis göra sina egna tolkningar utifrån vad de läser i boken. Stefan von Bothmer refererad i Axelsson (2003) anser att lärandet inhämtas via fler sinnen om undervisningen sker utomhus. Lärandet blir även enklare då elever genom praktiska upplevelser kan få kunskap de inhämtat genom litteratur till att bli till erfarenheter.

I *Läroplanen för förskolan*, Lpfö98 (Utbildningsdepartementet, 1998) tas det upp att lärande ska ske både inomhus och utomhus, något som inte nämns i Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 1998). Myndigheten för skolutveckling (2005) påvisar i sin rapport om skolans ansvar att erbjuda fysisk aktivitet att fler skolor borde se utemiljön som en plats för lärande. Generaldirektör Pia Enochsson menar att skolgårdarna bör utformas så att de kan ses som en positiv plats för lärande och utveckling. Utemiljöns pedagogiska hjälpmedel är dock för många lärare osynliga. Björklid (2005) anser att om skolan satsar på skolgården fås genom den ett pedagogiskt läromedel. Norén-Björn (1993) menar att en bra utformad skolgård kan hjälpa elever att utveckla fantasi, händighet och kreativitet. Den kan även vara en bidragande faktor till att de genom praktiska situationer lär sig förstå olika samband, processer och förlopp. Skolgården och dess miljö kan bli ett levande läromedel som på ett lustfyllt sätt förenar undervisningen med lek. Naturens egna material är en tillgång i all pedagogisk verksamhet, de ger sinnliga upplevelser som leder till att elever lär för livet. Undervisningen kan med en genomtänkt planering ske i allt från biologi, praktisk matematik till svenska eller drama (ibid). Bengtsson (1979) anser att undervisning utomhus ofta är enkelt att förmedla till de naturvetenskapliga ämnena eller idrott. För att lärare och övrig personal på skolan ska få ett positivt förhållningssätt till att använda skolgården i all undervisning krävs att de redan under sin utbildning lär sig integrera den i undervisningen. Undervisning ute på skolgården ska ses som en möjlighet till kreativitet och praktiskt arbete och inte enbart till att ordna ordinär teoretisk undervisning utomhus.

2.4 Skolgården – en plats för lek

Utomhus har varit ett mellanrum till och från skolan och mellan lunch och lektionerna under skoltid. Förtätning av bebyggelsestrukturen ger krympande omgivningar, mindre lekplatser tas bort och gatorna slutar fungera som barns informella lektytor. Skolgården blir det område som kvarstår till lek och rörelse. En skolgård behöver därför utformas med mångfunktionella miljöer. En tillit måste skapas till utemiljön då den bidrar till fantasifull lek. Elever anpassar sina rörelser efter landskapets former och varierande väderlek stimulerar till lek (Mårtensson, 2005). Forskning visar på att tillgång till naturmark på skolgården lockar till lekar. Naturmark medverkar till att barn får mer kreativitet, mer fantasi i sina lekar (Olsson, 1995). Björklid (2005) skriver att genom leken kommer lärande, i leken skapas ett naturligt intresse för undersökning av omvärlden.

Utomhuslek för stressåterhämtning i såväl vila som rörelse kräver skolgårdar med särskilda kvaliteter. Flertalet gårdar fungerar idag som en rastgård där eleverna släpps ut under bestämda tider för att inhämta frisk luft samtidigt som de springer av sig något av den energi barn innehar. För många krävs dock en obestämd tid i kö för att kunna leka med visst material. Det är kö till cyklarna, gungorna, hagen eller bollplanket (Grahn, 2005). Gungor, rutschbana och annan form av lekutrustning innebär både för- och nackdelar. Gungor lockar till lek, samtidigt som de oftast finns i väldigt begränsat antal vilket leder till att få barn kan gunga samtidigt. En variation av lekutrustning och naturmark är att föredra (Olsson, 1995).

2.5 Fysisk aktivitet

Skolgårdsforskaren och landskapsarkitekten Lindholms (2000) forskning visar att skolgårdens utformning har betydelse för hur många aktiviteter elever ägnar sig åt på raster. På en skolgård med stor yta och tillgång till naturmark förekommer betydligt fler aktiviteter än på skolgårdar utan naturmark. Lindholm menar på att barn som vistas på skolgårdar där det finns naturmark är mer uppfinningsrika än de barn som vistas på en skolgård utan naturmark.

Fysisk aktivitet ökar muskelstyrkan och påverkar bentäthet positivt och medverkar även till en bättre hälsa. Den fysiska aktiviteten sjunker dock med stigande åldrar och skolan är möjligheten för att få även äldre barn att röra sig (Nyberg, 2005). Myndigheten för skolutveckling (2005) konstaterar i sin rapport om skolans ansvar att erbjuda fysisk aktivitet och att elever som rör på sig blir gladare och har lättare att koncentrera sig. Detta leder i sin

tur till ett lugnare klimat i klassrummet vilket medverkar till att elever tar till sig kunskap bättre. Även det sociala klimatet förbättras med hjälp av fysisk aktivitet. Regeringen rekommenderar därför att skolan ska erbjuda en daglig fysisk aktivitet på 30 minuter. I februari 2003 tillkom i Lpo94 tillägg om den fysiska aktiviteten. Tilläggen var att:

Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.... Även hälso- och livsstilsfrågor skall uppmärksammas. (Myndigheten för skolutveckling, 2005, s.3)

Både Grahn (2005) och Björklid (2005) anser att närhet till en bra utomhusmiljö leder till att den används mer vilket i sin tur har en positiv inverkan på vårt välbefinnande och vår hälsa. Myndigheten för skolutveckling (2005) menar att skolgården är den största resursen skolan har för den fysiska aktiviteten. Skolgården bör därför vara en plats som stimulerar till aktivitet. Aktiviteterna varierar dock efter var i landet skolan ligger, skolgårdens utformning och årstiderna.

2.6 Skolgårdsutvecklingsprojekt

För att förbättra och utveckla sin skolgård finns olika skolgårdsutvecklingsprojekt att tillgå. När ett skolgårdsprojekt startar måste det utgå från elevers tankar och önskemål om hur en skolgård ska vara utformad. Skolgårdens utemiljö ska även vara ett ständigt pågående projekt, ett projekt som förändras och avspeglar sig i de elever och lärare som i nuet tillhör skolan (Jonstoj, 1990). Skolgården ska användas och utvecklas på samma gång. Det är en ständigt pågående process (Olsson, 2002).

Det finns flera olika tillvägagångssätt att få tips, råd och/eller hjälp för att utveckla sin skolgård. Samtliga projekt har en bred målsättning, allt från undervisning, lek, aktivitet och miljö. Några av projekten är:

2.6.1 Gröna skolgårdar

Gröna skolgårdar är ett projekt i Lunds kommun startat av Naturskolan. *Gröna skolgårdar* är en långsiktig skolutvecklingssatsning som startade 1992. År 2003 togs ett förslag fram till ett övergripande måldokument för kommunens skol- och förskolegårdar. Olika förvaltningar skulle bland annat arbeta för att skapa gårdar som är (Gröna skolgårdar, 2005):

- en plats som visar att man bryr sig om den yttre miljön
- en plats som går att påverka
- en plats med många utrymmen för barn och ungdomars olika behov
- en pedagogisk resurs med plats för kreativa projekt
- en plats med en mångfald av växter och djur (ibid)

2.6.2 Skolans uterum

Skolans uterum är ett informationsprojekt, med inriktning på skolans utemiljö, som startade 1992. Två år tidigare hade projektet *Learning through landscapes* startats i England, ett projekt där ett av huvudmålen var att undervisningen skulle ske utomhus och bland annat formas efter årstiderna. Avsikten med *Skolans uterum* var att skapa ett nätverk för skolgårdsprojekt dit olika skolor med intresse kunde vända sig (Axelsson, 2003).

2.6.3 Movium

Movium (Mark och vegetation i urban miljö) bildades 1980 och skulle fungera som en grund för tvärvetenskapliga projekt vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), men det var först i mitten på 1980-talet som intresset för utomhusmiljöfrågor i skola och barnomsorg kom. *Movium* är en mötesplats för både forskare och praktiker. Även *Movium* inspireras av *Learning through landscapes* och arbetar på så vis mycket med projekt som stärker vikten av utomhusmiljöns betydelse hos barn och ungdomar (Axelsson, 2003).

3 Metod

3.1 Problemprecisering

Utifrån mitt syfte har jag formulerat följande problempreciseringar:

- Hur uppfattar vuxna skolgården utifrån dess betydelse för grundskolan?
- Hur kan skolgården användas?

3.2 Val av metod

Då jag genom min uppsats vill få fram en djupare förståelse av hur vuxna uppfattar vad skolgården har för betydelse för grundskolan och hur den kan användas har jag valt att göra en kvalitativ undersökning. Davidsson & Patel (2003) menar att en kvalitativ studie innebär att en djupare förståelse för det fenomen som undersökts fås. Jag kommer att använda mig av, enligt Uljens (1989), en kvalitativ analysmetod – fenomenografi. Marton & Booth (2000) menar dock att fenomenografi inte är en metod eller teori, utan mer ett sätt att identifiera en del forskningsfrågor. Forskningsfrågor om verkligheten kan ställas på olika sätt. De kan handla om hur verkligheten ser ut och varför den ser ut så, men även om hur människor uppfattar denna verklighet, det vill säga vad ”något är” och vad ”något uppfattas vara”. Skillnaden mellan dessa formulerades av Marton och blev grunden för den fenomenografiska ansatsen (Alexandersson, 1994). Jag har valt fenomenografi då den överensstämmer med mitt syfte, vad skolgården har för betydelse för skolan och hur den kan användas.

Ordet fenomenografi är sammansatt av orden *fenomenon* och *grafia* och översätts till ’beskriver det som visar sig’. Fenomenografi är ett sätt att undersöka hur olika människor uppfattar ett och samma fenomen. Alexandersson (1994) förklarar att människor uppfattar omvärlden annorlunda, vår historiska, sociala och kulturella bakgrund skiljer oss åt och därmed även vår syn på omvärlden. Vår syn på omvärlden förändras ständigt i och med att vår relation till omvärlden konstant förändras. Uljens (1989) skriver att fenomenografi beskriver hur ett fenomen uppfattas för en annan människa. Inom fenomenografi är erfarenheten den grund uppfattningen skapas och från uppfattandet skapas sedan verkligheten. Målet inom fenomenografi är att beskriva de kvalitativt olika sätt en grupp människor uppfattar ett och samma fenomen.

3.3 Etiskt övervägande

Enligt Denscombe (2004) ska hänsyn tas till dem som berörs av min undersökning. Jag har därför valt att endast ange vilket yrke respondenterna har samt könsfördelningen och i vilket landskap de arbetar i.

3.4 Datainsamling

Jag har valt att använda mig av ostrukturerade intervjuer, då detta lämpar sig bäst till fenomenografi. Denscombe (2000) skriver att ostrukturerade intervjuer betonar respondentens tankar. Genom att som intervjuare endast introducera ett fenomen får respondenten sedan utveckla sina tankar och funderingar kring detta fenomen. Vidare skriver Denscombe (2000) att även om det är en ostrukturerad intervju så bör den intervjuande vara väl inläst på ämnet. Jag läste in mig på ämnen genom varierande litteratur, det vill säga allt från nyutkommen litteratur till litteratur från slutet på 1970-talet. Jag har även tagit del av undersökningar som genomförts av tidigare forskare, dock med andra utgångspunkter än min egen. Jag valde att göra personliga intervjuer, något som enligt Denscombe (2000) är den vanligaste typen av ostrukturerade intervjuer. Personliga intervjuer innebär ett personligt möte med respondenten och den som genomför intervjun. Denscombe (2000) skriver om olika fördelar med personliga intervjuer, så som att de är lättare att kontrollera, lättare att lokalisera idéer till rätt skapare i och med att intervjun sker i ett personligt möte.

3.4.1 Urval

Målsättningen med fenomenografi är att få en bred förståelse för hur olika människor uppfattar ett och samma fenomen, jag valde därför att intervjua ett urval av människor med bred anknytning till skolan och skolgården. Anknytningen skulle dock vara olika, jag gjorde därför ett ändamålsenligt urval. Hartman (1998) skriver att genom ett ändamålsenligt urval väljs medvetet personer vilka är relevanta för undersökningen. Jag valde att intervjua fem personer. Varav två var lärare, under tiden jag intervjuade dem undervisade de på två olika skolor med väldigt skilda utformningar av skolgården. En skola ligger placerad i en medelstor stad medan den andra skolan ligger ute på landsbygden. Lärarna arbetade med elever från skolår 1-6. Den tredje av respondenterna är landskapsarkitekt som arbetar mycket med förskole- och skolgårdsmiljöer. Den fjärde av respondenterna är projektledare på en Barn- och ungdomsförvaltning och arbetar bland annat med kompetensutveckling av pedagoger när det gäller utemiljön. Den femte och sista respondent är rektor på en 0-9 skola där skolan bland

annat har profilen utomhuspedagogik. Könsfördelningen är tre kvinnor och två män. Respondenterna arbetar idag i olika delar av Skåne, Blekinge och Halland.

3.4.2 Genomförande

Som jag tidigare nämnt har jag genomfört fem intervjuer. Då jag använder mig av fenomenografi har intervjuerna varit ostrukturerade. Genom att endast utgå från mitt syfte och mina frågeställningar har respondenterna fått tala fritt kring ämnet. Jag har försökt få in respondenterna på rätt spår om de börjat tala om annat ämne. Inför intervjuerna har jag tagit kontakt med respondenterna genom telefonsamtal där jag förklarat syftet med mitt arbete och anledningen till intervjun. Intervjuerna har ägt rum på respondenternas arbetsplats. Fyra av intervjuerna har spelats in på en bandspelare och skrivits ut i efterhand medan jag endast har antecknat till en.

3.5 Analyismetod

Första tolkningen av intervjuerna görs under själva intervjun när man analyserar dem med en fenomenografisk ansats, i och med att det är jag som genomför dem. Analysen av intervjuerna delas in i fyra faser: (1) Att bekanta sig med data och etablera ett helhetsintryck; (2) Att uppmärksamma likheter och skillnader i utsagorna; (3) Att kategorisera uppfattningar i beskrivningskategorier; (4) Att studera den underliggande strukturen i kategorisystemet (Alexandersson, 1994).

Första fasen bestod av att läsa igenom intervjuerna (materialet) många gånger för att få ett helhetsintryck. Jag kunde redan här tydligt se några olika teman som framkom, vilka jag tydligt markerade.

I den andra fasen analyserade jag varje intervju, och jämförde dem med varandra, för att få fram likheter och skillnader. Genom detta framkom helheten och dess olika delar. Syftet var att få fram olika delar som var relevanta till mitt arbete och sortera bort teman som ej var av intresse.

I den tredje fasen kategoriserades beskrivningar i beskrivningskategorier. Dessa beskrivningar kompletterade jag med en kort sammanfattning om de olika beskrivningarna.

I den fjärde, och sista fasen analyserade jag den underliggande strukturen i intervjuerna. Jag valde att göra bedömningen utifrån ett inre kriterium, vilket innebär att uppfattningen som ingår i första utkastet, för min del ruta A, ingår, eller utvecklas i ruta B och så vidare. Vad som framkommer i ruta A i de olika kategorierna är inte från en och samma respondent. Tabellen beskriver vad de olika respondenterna tillsammans har för uppfattning om de olika kategorierna.

3.6 Resultatets trovärdighet

Resultatet från min undersökning går att diskutera. Fenomenografi går ut på att få uppfattningar kring ett och samma fenomen från personer med olika anknytningar till fenomenet. Jag valde att intervjua allt från ”experter” till ”vanliga människor”. Antalet respondenter var väldigt få så det går inte att generalisera resultatet till en allmän uppfattning. De båda lärarna jag valde att intervjua arbetade inte med skolgården i undervisningen speciellt mycket, utan för dem fungerade skolgården mest till raster och gymnastiklektioner. Jag tror att jag hade fått fram ett annorlunda resultat om jag intervjuat fler personer. Jag tror även att mitt resultat hade påverkats om jag intervjuat lärare som arbetar med skolgården i undervisningen. Lärare som aktivt arbetar med skolgården har nog en annan uppfattning än lärare som inte använder den mer än vid vissa lektionstillfällen.

4 Resultat

Resultatet av intervjuerna presenteras i form av fyra kategorier som kommit fram vid analysen.

- olika miljöer
- undervisning
- lek
- fysisk aktivitet

Dessa kategorier kan lätt gå in i varandra, den fysiska aktiviteten påverkas av skolgårdens olika miljöer. Miljöerna påverkar även leken, som i sin tur kan vara en del av både den fysiska aktiviteten och undervisning. Genom lek och/eller fysisk aktivitet sker lärande. Utifrån vad som framkommit i intervjuerna har jag därför gjort följande uppdelning:

Olika miljöer: Såsom grus, gräs, asfalt och buskage.

Undervisning: Planerade undervisningstillfällen utomhus.

Lek: Barnens fria lek, den kreativa leken och lek med hjälp av lekutrustning som finns på skolgården.

Fysisk aktivitet: Kopplat till när respondenterna använder sig av ordet aktivitet. Fysiska aktivitetens påverkan på lärandet, rastaktiviteter.

Tabell 4.1

	OLIKA MILJÖER	UNDERVISNING	LEK	FYSISK AKTIVITET
A	Ensidig miljö innebär begränsningar.	Undervisning ute skrämmar lärare.	Skolgården är en plats för rastens olika lekar.	Skolgården är till för olika aktiviteter.
B	En skolgård ska vara levande med mycket växter och grönska.	Skolgården används till idrottslektioner.	Barn leker med det som finns, viktigt är att man sprider ut lekutrustning.	Bollplaner till fotboll eller annan aktivitet måste finnas på en skolgård. Likaså naturmark.
C	Olika miljöer på skolgården leder till att den kan användas till olika syften.	En skolgård ska ge möjligheter till lektion ute.	Skolgården ska inspirera till olika lekar.	Skolgården ska inspirera till olika former av aktiviteter.
D	En skolgård ska ha en kombination av hårdgjorda ytor och natur. Varierad Miljö leder till att olika intresseområden upptas vilket i sin tur leder till minskad stress och konflikter.	Skolgården är en del av skolan och ska nyttjas i undervisningen.	Skolgården ska vara blandad av lekutrustning och naturens egna lekmöjligheter. Barnens kreativitet är viktigast.	Skolgården är viktig för aktiviteter. Fysisk aktivitet påverkar i sin tur inlärningen positivt.
E	Skolgården ska avspegla lärare och elevers önskemål och vara ett komplement till närmiljön. Gränserna mellan skolgård och närmiljö ska suddas ut.	Lärare måste bli trygga i sin roll och våga släppa klassrumssituationen. Lärande sker både inomhus och utomhus.	Skolgården, under rasten är barnens fria utrymme. Här ges möjlighet till fri lek där de själva styr och tar egna initiativ.	Barn har naturliga behov av att röra sig. Skolgården är en stor del av den dagliga rörelsen. Den ska därför inspirera till olika aktiviteter.

4.1 Utveckling av resultat

Ur resultatet framkommer det tre olika kategorier på användningsområden av skolgården. Det är lek, fysisk aktivitet och undervisning. Olika miljöer framkommer även i resultatet. Miljön är med och påverkar både leken, den fysiska aktiviteten och undervisningen.

4.1.1 Olika miljö

Samtliga respondenter påpekar att miljön och skolgårdens utformning spelar stor roll för skolan:

...en skolgård bör vara en kombination av hårdgjorda ytor, natur...

... har man bara en asfaltsgård är man begränsad...

Respondenterna anser att en ensidig miljö innebär begränsningar. Begränsningar både i vilka aktiviteter och lekar som går att genomföra och hur skolgården och dess miljö går att användas i undervisningen. En respondent menade även att en varierad miljö leder till att olika intresseområden kan upptas från elever. Detta skulle leda till minskad stress och med den mindre konflikter:

...det verkar som forskning..eh..pekar på att, att ju mer varierad miljö som finns desstu större möjligheter att göra fria val, alltså inte bli styrd och kontrollerad desstu mindre hackade barnen på varandra..

En respondent ansåg att miljön på skolgården skulle avspegla sig i elever och lärares önskemål. Den skulle även vara ett komplement till närområdet. Närområdet skulle vara en del av barns vardag. Fanns det mycket grönska i närområdet skulle skolgården bestå av mycket grus och asfalt, detta beroende på elever och lärares önskemål:

... drömmen är ju att vi egentligen inte ska ha någon skolgård, så att säga. I den bemärkelsen att det är en

bestämd..eh..tomt...utan det skulle ligga angränsande till, till områden som nyttjas av skolan, som erbjuder olika saker...

4.1.2 Undervisning

Skolgården i undervisningen är en tanke som finns hos samtliga respondenter, men uppfattningar kring hur den kan bedrivas är olika. En uppfattning är att den endast används till gymnastiklektionerna då de innehåller aktiviteter som lämpar sig att hållas utomhus:

...vi har gymnastik också på skolgården...

Att undervisning utomhus är skrämmande är en annan uppfattning:

..att det blir mycket friare när man kommer ut med barnen. Man måste redan ha väldigt noga planerat tror jag vad man ska göra...

En tredje är att skolgården ska vara utformad så att möjligheten till undervisning utomhus finns.

...möjlighet för samlingar till exempel om man vill ha lektion ute eller bara sitta i en grupp..

En fjärde är att skolgården är viktig för skolans verksamhet och ska på så vis utnyttjas både under raster och i undervisningen. En femte uppfattning är att lärande sker både inomhus och utomhus, men för att lärande ska kunna ske måste lärare bli trygg i sin roll:

*...att man vågar släppa klassrumssituationen
...lärande sker ute och inne...*

4.1.3 Lek

Skolgården är en plats för lek:

...Skolgården ska därför inspirera till lek...

Barn leker därför anser respondenterna det vara av intresse med en skolgård som erbjuder olika former av lekutrustning. En av respondenterna ansåg att skolgården skulle bestå av mer än konstruerad lekutrustning. Naturens egna lekmöjligheter är viktiga för barns kreativitet, det vill säga barns förmåga till fantasifulla lekar. En respondent svarade:

...skolgården ska vara blandad, det viktigaste är barnens kreativa lek..

Leken är oftast något som sker under rasten, det är då skolgården, enligt en av respondenterna, förvandlas till barns fria utrymme. Under rasten får barn möjlighet till den fria leken där de själva styr och tar egna initiativ:

...ju mer varierad miljö som finns desto större möjligheter att göra fria val... barnen behöver alltså sitt, sitt fria utrymme...

4.1.4 Fysisk aktivitet

Samtliga respondenter ser skolgården som en del av den fysiska aktiviteten som skolan ska erbjuda elever. Enligt en respondent är det viktigt med bollplaner på skolgården:

...bollplaner där det finns möjlighet att spela bollspel, basket, bandy osv....

En respondent menar på att en skolgård ska vara utformad så att den inspirerar till olika former av fysisk aktivitet, inte bara de traditionella bollspelen. Skolgården är en viktig plats för själva aktiviteten, aktiviteten i fråga påverkar sedan lärandet positivt:

...skolgården är viktig för den fysiska aktiviteten...

...rörelse ökar inläringen...

Barn har ett naturligt behov av att röra på sig, skolgården är arenan för själva aktiviteten och ska därför utformas så att den inspirerar barn till rörelsen.

5 Diskussion

Jag valde att undersöka vad skolgården har för betydelse för grundskolan och hur den kan användas. Min problemprecisering att undersöka hur vuxna uppfattar skolgårdens betydelse för skolan och hur den kan användas gjorde att jag valde att använda mig av en fenomenografisk undersökning. Resultatet som framkom går inte att generalisera då jag endast intervjuade fem personer. Skolgården är elever och lärares första intryck av skolan, det är den som hälsar en välkommen dit. För mig spelar skolgården en viktig roll, både som helhet och som en del av skolan.

Från respondenterna framkom vikten av olika miljöer på skolgården. Olika miljöer påverkar både möjligheten till undervisning utomhus och möjligheten till fysisk aktivitet och lek. Resultatet visar att olika miljöer innebär minskad stress hos elever och därmed mindre antal konflikter. Etnologen Wendy Titman refererad i Olsson (1995) menar även hon att skolgården bör vara utformad med olika miljöer. Titman anser att olika miljöer påverkar barns olika beteende, exempelvis asfalt som är ett hårt underlag bidrar till ett hårt beteende elever emellan. En skolgård med en ensidig miljö innebär som sagt begränsningar. Respondenterna menar att skolgården ska vara levande med olika miljöer. Resultat från mina intervjuer visar att skolgården ska avspegla lärares och elevers önskemål om hur en skolgård ska se ut samt vad den ska innehålla. Jonstoj (1990) menar att skolgården ska vara ett ständigt pågående projekt som avspeglar sig i de lärare och elever som tillhör skolan. Jag tror att det är av stor vikt att elever och lärare känner en delaktighet i sin skolgård. En delaktighet medverkar till att skolgården får en betydelse för elever, och genom att platsen/miljön får en betydelse kan vi förhoppningsvis lära elever att vara rädda om skolgården och miljön. I dag finns många skolgårdsutvecklingsprojekt så som *Gröna skolgårdar*, *Skolans uterum* och *Movium*, som kan bidra med råd, tips och hjälp om man vill utveckla en skolgård. Jag tror att det kan vara till fördel att ta hjälp av andra, ett nätverk. Genom detta går det kanske att undvika problem som andra skolor redan hamnat i, eller utveckla idéer som på andra skolan visat sig utvecklas bra. Det är av stor vikt att komma ihåg att det som lämpar sig på en skola inte nödvändigtvis gör det på en annan. Vi måste som mitt resultat visade lyssna på elever och lärare på skolan och utgå från deras önskemål.

Lindholms (2000) forskning visar att skolgårdens utformning har betydelse för hur många aktiviteter elever ägnar sig åt. Att elever rör på sig är viktigt, fysisk aktivitet bidrar till bättre koncentration och ökat lärandet. Forskningen visar även att barn som rör på sig blir gladare. I Lpo94 står det att skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet. Mina respondenter med mig tror att skolgården har stor betydelse för den aktiviteten. Barns naturliga behov av att röra sig är viktigt att ta till vara på, i resultatet framkommer skolans uppgift att anordna en skolgård som inspirerar till rörelse och fysisk aktivitet.

Utevistelse medför att elever får starkare upplevelser än om de skulle vistas inomhus. Förskolans läroplan, Lpfö98 (Utbildningsdepartementet, 1998) tar upp att lärande ska ske både inomhus och utomhus, något som inte nämns i skolans läroplan, Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 1998). Skolans läroplan, Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 1998) ger lärare en valfrihet att själv utforma sin undervisning, så finns viljan och engagemanget för att vistas utomhus finns möjligheten. Precis som respondenterna anser jag att lärande sker både inomhus och utomhus. Viktigt är att se vilken miljö som bäst lämpar sig beroende på vilken aktivitet som ska utföras eller vilket ämne som ska behandlas. Skolgården som pedagogiskt hjälpmedel är oftast osynligt för lärare, eller, som framkom i intervjuerna, anser lärare det vara ansträngande att ta ut elever då de tycker att det blir friare utomhus. Att undervisa utomhus skulle på så vis kräva en annorlunda planering än om undervisningen skulle ske inomhus. Jag tror att detta är en undanflykt många lärare använder sig av, oavsett om lektionen sker utomhus eller inomhus krävs en planering. Mina intervjuer visade också att lärare måste bli trygga i sin roll och våga släppa klassrumssituationen. Ändra en rutin kan till en början medföra förvirring hos både elever och lärare, om undervisning utomhus blir till en vana tror jag att det kan bidra till bland annat större kunskap. Även Norén-Björn (1993) menar på att naturen bidrar till sinnliga upplevelser som leder till att elever lär för livet.

Skolgården är även platsen för raster, en plats där elever ska springa av sig lite av sin energi samtidigt som de intar frisk luft. Genom mina intervjuer framkom det att rasten är stunden då elever ges möjlighet till att göra egna val. Den fria leken bidrar till att de själva styr och tar egna initiativ. Skolgården ska därför vara en plats som inspirerar till lek och erbjuder olika möjligheter till lek, något som påvisades både av Jonstoj (1990) och mitt resultat. Elever ska ha tillgång till en stor variation av lekredskap, både konstruerad lekutrustning som gungor, rutschbana och klätterställning, men även lekredskap skapad av naturen. Det kan exempelvis vara ett fällt träd som förvandlas till en klätterställning, lianer i ett träd eller möjlighet till

kojbygge i ett buskage. Viktigt är att barns kreativitet och fantasi har chansen att få komma fram och användas. Barns fantasi är ovärderlig och jag anser att det är vuxnas uppgift att ta tillvara på den och uppmuntra barns kreativitet.

Precis som det framkom i resultatet och som jag tar upp i litteraturdelen är skolgården ett ständigt pågående projekt. Skolgården utvecklas och förnyas varje dag. Genom detta arbete har jag fått upp intresset av skolgårdens betydelse för både skolan i sig men även för de lärare och elever som dagligen vistas på den. Jag hoppas att jag som blivande lärare går ut med nya idéer och vågar använda skolgården i undervisningen.

Vidare tankar som väckts under arbetets gång är hur skolgårdens utformning kan påverka konflikter och mobbing. Det framkom i mitt resultat att en skolgård med varierad miljö leder till minskad stress och mindre konflikter. Jag anser detta vara mycket intressant och ser det som en vidare utveckling av arbetet. En annan tanke som väcktes var skillnaden i hur vi ser på användandet av utemiljön när det gäller förskola och skola. Kan vi lära av varandra eller är det två skilda världar?

6 Sammanfattning

Syftet med mitt arbete var att undersöka vad skolgården har för betydelse för skolan och hur den kan användas. I litteraturdelen framkom att med skolgården lägger vi grunden för elevernas tankar om miljön. Viktigt är därför att elever får vara med och påverka sin skolgård genom att få komma med tips och tankar om deras skolgårds utformning. Skolgården ska vara ett levande projekt som ständigt utvecklas, beroende på elever och lärare på skolan. Hjälpt med ett skolgårdsprojekt finns att tillgå från olika håll. Skolgården är en viktig plats för lek och den fysiska aktiviteten. Den ger även stor möjlighet till att konkretisera teorier genom att undervisningen sker utomhus.

Min problemprecisering var att undersöka hur vuxna uppfattar vad skolgården har för betydelse för grundskolan och hur den kan användas. Jag valde att använda en kvalitativ metod i form av fenomenografi. Målet med fenomenografi är att beskriva de olika sätt en grupp människor uppfattar ett och samma fenomen. Jag gjorde ett ändamålsenligt urval när jag valde ut personer till mina intervjuer. Jag valde att intervjua två lärare, en landskapsarkitekt, en projektledare på en Barn- och ungdomsförvaltning och en rektor. Det var ostrukturerade intervjuer som genomfördes på respondenternas respektive arbetsplatser. I analysen av intervjuerna framkom fyra olika kategorier: olika miljöer, undervisning, lek och fysisk aktivitet. Lek, fysisk aktivitet och undervisning är exempel på olika användningsområde medan olika miljöer påverkar dessa på olika sätt. Olika miljöer kan vara en avgörande faktor till olika former av lekar, fysisk aktivitet och undervisningsmöjligheter. Respondenterna hade olika uppfattningar kring kategorierna, bland annat varierade uppfattningar kring hur skolgården kan användas i undervisningen. En av respondenterna använde inte skolgården i undervisningen då det innebär en friare situation för elever, vilket kräver en noggrannare planering av lärare medan en annan ansåg att lärande sker både inomhus och utomhus, viktigt är att lärare blir trygg i sin roll och vågar släppa på klassrumssituationen.

Skolgården har en stor betydelse för skolan. Rätt utformad skolgård kan inspirera till lek och olika aktiviteter, aktiviteter som i sin tur bidrar till ett ökat lärande. Skolgården kan även vara en viktig del i undervisningen. Lärande sker både inomhus och utomhus, lärare måste därför

bli trygga i sin roll och våga släppa på klassrumssituationen. Genom att kontinuerligt använda skolgården i undervisning skapas en trygghet hos både lärare och elever.

På en rätt utformad skolgård, en skolgård utformad efter lärares och elevers önskemål och behov får elever en anknytning till skolgården, utemiljön. Förhoppningsvis kan detta leda till att elever blir rädda om sin skolgård, och på sikt även miljön i allmänhet.

Referenser

Ahlberg, Anne. (2001) *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur.

Alexandersson, Mikael. (1994) Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus. I Starrin, Bengt. & Svensson, Per-Gunnar. (red.) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Axelsson, Monica. (2003) *Barns och ungdomars behov i den fysiska miljön. Skolgårdar i mindre tätorter*. Blekinge tekniska högskola, institutionen för fysisk planering (examensarbete).

Bengtsson, Arvid. (1979) Skolgården en pedagogisk resurs. I *Använd skolgården*. Stockholm: Bygghöjningsrådet.

Björklid, Pia. (2005) *Lärande och fysisk miljö*. Stockholm: Liber, forskning i fokus nr. 25.

Davidsson, Bo. & Patel, Runa. (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn. (2004) *Forskningens grundregler*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, Martyn. (2000) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Grahn, Patrik. (2005) egna anteckningar från symposium: *Övervikt, lek och fysisk aktivitet hos barn*, anordnat av Growing People, Malmö, Slagthuset 2005-09-01.

Gröna skolgårdar. (2005) hämtad september 2005 på www.naturskolan.lund.se.

Hartman, Jan. (1998) *Vetenskapligt tänkande från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.

Jonstoj, Tove. (1990) *Det ekar på skolgården. Utblick landskap 1990:4*, s. 58-60.

Koinberg, Sture. (1979) Förbättra skolgården. I *Använd skolgården*. Stockholm: Bygghörsningsrådet.

Lindholm, Gunilla. (2000) *Mer att göra på skolgården? – en undersökning av barns aktiviteter på nio skolgårdar före och efter ombyggnad*. Rapport 01:2. Alnarp: Institutionen för landskapsplanering.

Marton, Ference. & Booth, Shirley. (2000) *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Myndigheten för skolutveckling. (2005) slutrapport om skolans ansvar att erbjuda fysisk aktivitet, utgiven 2005-09-01, hämtad november 2005 på www.skolutveckling.se/publikationer/nya_publ.

Mårtensson, Fredrika. (2005) egna anteckningar från symposium: *Övervikt, lek och fysisk aktivitet hos barn*, anordnat av Growing People, Malmö, Slagthuset 2005-09-01.

Norén-Björn, Eva. m.fl. (1993) *UTEBOKEN*. Stockholm: Liber utbildning.

Nyberg, Gisela. (2005) egna anteckningar från symposium: *Övervikt, lek och fysisk aktivitet hos barn*, anordnat av Growing People, Malmö, Slagthuset 2005-09-01.

Olsson, Titti. (1995) *Skolgården – det gränslösa uterummet*. Stockholm: Liber utbildning.

Olsson, Titti. m.fl. (2002) *Skolgården som klassrum. Året runt på Coombes School*. Stockholm: RUNA.

Skolöverstyrelsen. (1981) *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Liber utbildningsförlaget.

Säljö, Roger. (2000) *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

Uljens, Michael. (1989) *Fenomenografi – forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för förskolan*, Lpfö98. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, Lpo94. Stockholm: Fritzes.